

Typy postsovětských organizovaných kriminálních skupin – dva příklady

Tomáš Šmíd¹

Abstract: *Types of Post-Soviet Organized Crime Groups – Two Examples*

This article uses the example of two post-Soviet organized crime groups to treat questions to do with the problem of a typology for crime groups. The model is verified using the post-Soviet Solntsevskaya and Chechenskaya mafias. This is accomplished by using case study analysis and basic descriptive/analytical methodology with an implicit comparative approach. The basic typologies used come from the Anglo-American academic environment, and the main goal of the study is to explore their application to the post-Soviet region.

Keywords: *Organized crime, Organized crime group, Post-Soviet region, Russia*

Úvod

V současné době představuje jednu z nejvýznamnějších bezpečnostních hrozeb a rizik organizovaný zločin (dále OZ). A ačkoliv bývá odbornou i širokou veřejností akcentován spíše problém mezinárodního terorismu a v českém prostředí je upřednostňován v rámci bezpečnostních studií výzkum politického (především pravicového) extremismu, případně v kontextu mezinárodních vztahů výzkum proliferace zbraní hromadného ničení, autor tohoto textu považuje z mnoha důvodů OZ za nejzávažnější, nejplíživější a především nejzákeřnější hrozbu světové i národních bezpečností současné éry.

Fenomén OZ představuje velmi komplexní, mnohohrstevnatou a elusivní problematiku a ambice časopisecké studie je třeba tudíž nastavit rozumně a s jistou badatelskou pokorou. Tento text má za cíl představit jednu výseč problematiky OZ, přičemž vychází z apriorního předpokladu, že aktéry existujícími v rámci fenoménu OZ jsou především organizované kriminální skupiny (dále OKS). Autor si je vědom dalších možných náhledů na výzkum OZ, jeho výraznější dynamiky, a tudíž neustálých proměn. Jeho základní náhled na problém je však veskrze konzervativní a navíc případné využití teorie sítí, network analysis či jiných novějších přístupů má spíše sociologický charakter, zatímco autor na problém nahlíží primárně okem bezpečnostních studií, ačkoliv je třeba autoritativně prohlásit, že výzkum OZ je záležitost navýsost

¹ Kontakt: Katedra politologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: tsmid@fss.muni.cz.

multidisciplinární. V tom ostatně spočívají jeho výhody, ale i nevýhody – např. absence shody na základních definicích.

Text se bude zabývat dvěma OKS pocházejícími z prostoru bývalého SSSR, což je aréna, která dala na pozadí rozpadu bolševické říše vzniknout velmi nebezpečným formám a skupinám OZ, z nichž některé mají potenciál ohrožovat globální bezpečnost. Autor si vybral dvě významné skupiny postsovětského OZ, přičemž se pro ně rozhodl z celé řady důvodů, z nichž dominují reputace, potenciál ohrožovat bezpečnost, mezinárodní rozměr působení a jistá organizační kontinuita. Klíčovým cílem textu je pak aplikace typologie organizovaných kriminálních skupin na dvě případové studie a posouzení její vhodnosti v kontextu postsovětských realit. Použití komparativní metody je spíše implicitní, než jasně cílené.

Článek vychází z celé řady pramenů, přičemž teoretická část se opírá především o anglojazyčné zdroje výzkumníků ze západních universit a případové studie staví také na ruskojazyčných zdrojích jak akademické, tak publicistické provenience.

Stručné vymezení pojmu organizovaný zločin

Nalézt či vygenerovat jednotnou definici a vymezení fenoménu OZ není jednoduchý úkol, pokud je vůbec splnitelný. Není to samozřejmě pojem neznámý – téměř kdokoli si dokáže pod souslovím OZ představit určitý obsah. Ovšem je třeba zdůraznit, že převažující pohled na termín má poměrně stereotypní charakter a opírá se především o informace z médií – televize, filmu, novin a časopisů. Bez nadsázky je třeba i v odborném textu připomenout, že silný vliv na pohled na problematiku OZ měla filmová díla F. F. Coppoly *Kmotr*, S. Leoneho *Tenkrát v Americe* či M. Scorsese *Mafiáni* (v orig. *Goodfellas*) či *Casino* či řada beletristických děl, v nichž vynikly knihy M. Puza (jeho kniha *Kmotr* byla ostatně předlohou pro Coppolovu filmovou sagu). Pojem OZ většině populace evokuje bezesporu také výraz *mafie*, který bývá považován za synonymum k OZ, což je ovšem velmi problematické, resp. chybné tvrzení. A většině se při vyslovení sousloví OZ vybaví pravděpodobně italská či italoamerická *mafie*, možná čínské *triády* či japonská *yakuza* a v posledních letech snad i takzvané *ruské mafie*. Bezesporu je to důsledkem zmíněných mediálních vlivů. Finckenauer uvádí, že tato stereotypní klíše jsou vlastní i vysokoškolským studentům tématem se zabývajícím (Finckenauer 2005: 63).

Podle mínění široké veřejnosti znamenají termíny OZ a *mafie* synonyma. Tento náhled je ovšem nesprávný, poněvadž *mafie* není OZ obecně, nýbrž se jedná o samostatnou OKS či sdružení OKS, či jde dokonce ve své podstatě o sociální konstrukt či dokonce kulturní ideu *sui generis* (Arlacchi 2002). V takovém případě se jedná o čistě jihoitalský (potažmo sicilský) koncept.

V rámci výzkumu OZ bývá v přeneseném smyslu užíván k označení takové OKS, která usiluje o přímou politickou a hospodářskou moc, monopolizaci násilí a kontrolu nad veřejným životem v daném teritoriu, čímž vytváří *de facto* paralelní společenskou strukturu (srov. Nožina 2003: 18). Vrcholem je pak situace, kdy celá společnost v určité zemi (regionu) funguje na základě potřeb dané OKS či struktur OZ. Hovoří se v této souvislosti o Albánii, Kolumbii (Hrabálek 2007), Kosovu (Mappes Niedek 2000), Kalábrii či Sicílii (Arlacchi 2002), ale i Rusku či dalších postsovětských republikách (např. Reitschuster 2006; Roth 2007). *Mafie* zde představuje mocenskou kvazivládní strukturu, či přímo sociokulturní entitu s celospolečenským vlivem (Arlacchi 2002). Z charakteru vyjmenovaných zemí vyplývá, že budování *mafiańských* struktur se daří v zemích se slabou vládní mocí, v zemích procházejících výraznými společenskými změnami, kde je utvořeno mocenské vakuum, jež je právě *mafii* zaplněno.

Vygenerovat samotnou definici OZ jako společenského jevu s určitými charakteristickými znaky a projevy je velmi složitý úkol, který nebyl dosud naplněn, a není v tomto textu prostor k hledání vhodné definice v komparaci s jinými. Pokusů definovat OZ byla učiněna celá řada (např. Abadinsky, Albanese, Albin, Bundeskriminalamt 2004, Cressey, Finckenaue a Voronin, Gehm a Link, von Lampe, Maltz, Organized Crime Task), přičemž autor se nejvíce ztotožnil s komplexním přístupem Jamese Finckenaue a Franka Hagana (Finckenaue 2005; srov. Hagan 2006), který pracuje s osmi základními elementy, které by měly být přítomny, aby se dané projevy daly označit za OZ a nikoli pouze např. za skupinovou či recidivní kriminalitu. Ostatně v tomto kontextu je třeba vzpomenout norského kriminologa Thorstena Sellina, podle něhož je třeba při soustředění se na definice OZ klást důraz na slovo *organizovaný* a nikoli na slovo *zločin*. A jako základní postulát lze uvést, že participantům na aktivitách OZ, či entitám OZ jde primárně o zisk.

Finckenaue a Hagan nabízejí velmi zevrubnou a nosnou definici OZ, která může sloužit jako průsečík většiny nabízených. Hagan v ní původně definuje 11 dimenzí OZ, přičemž ty jsou konfrontovány s dimenzemi Maltze, jenž jich nabízí 9, ale jsou s Haganovými takřka identické. Finckenaue se následně snaží z nabízených dimenzí a charakteristik obou autorů integrovat jeden rámec, jež obsahuje následující elementy:

- 1) ideologie (resp. absence ideologie);
- 2) struktura/organizovaná hierarchie;
- 3) kontinuita;
- 4) násilí/užití síly nebo hrozba silou;
- 5) omezené členství;
- 6) ilegální podnikání;

- 7) pronikání do legální ekonomiky;
- 8) korupce (Finckenauer 2005: 65; srov. Hagan 2006).

Obsahuje-li nějaký společenský fenomén nebo entita související se zločinností tyto charakteristiky, lze jej označit za OZ, a vymezit jej tak od dalších patologických sociálních jevů jakými jsou terorismus, extremismus apod. Při vymezování OZ od jiných sociopatologických jevů je důležité mít na paměti, že OZ a entity v jeho rámci usilují primárně o zisk a že jsou neideologické. Při odlišování od jiných forem kriminality, především skupinové či recidivní, je důležitá přítomnost dimenze kontinuity, struktury a hierarchie a do značné míry pronikání do legální ekonomiky. Pro odlišení od jiných forem hospodářské kriminality je nezbytná přítomnost užití násilí či hrozeb násilím.

Spolu s omezeným, či řekněme spíše exkluzivním členstvím vytváří tento soubor dimenzí či charakteristik sociopatologický jev mimořádně specifické (ale obtížně uchopitelné) kvality, kterou (a což) považuje autor tohoto textu za nejnebezpečnější bezpečnostní hrozbu současného věku.

Typologie kriminálních organizací

Výše nastíněné výčty charakteru zločinného podnikání nám ještě zcela nedokreslí charakteristiku obsahu termínu OZ. Podstatné je, že zločiny jsou páčány *organizované* v kriminálních skupinách. OKS představují základní stavební prvek toho, co se označuje jako OZ. OKS mohou mít podobu hierarchických centrálně řízených skupin nebo volněji sdružených kriminálních sítí, ovšem musí být přítomny, aby byl naplněn termín OZ. Jedná se o skupinovou formu trestné činnosti, která je organizovaná.

Podle Konvence Spojených národů proti Mezinárodnímu OZ je OKS strukturovaná skupina tří a více osob, jež existuje po dlouhé časové období a jedná s cílem provádět jeden či více závažných zločinů nebo přestupků, aby dosáhla, přímo či nepřímo, finančního nebo jiného materiálního zisku. Závažným zločinem je míněno chování představující kriminální přečin postižitelný maximálním odnětím svobody nejméně 4 roky nebo vážnějším trestem (dle Finckenauer 2005: 80).

Taková definice sice poskytuje určitou představu o problému, ale společenskou realitu reflektuje pouze letmo, a tudíž je třeba přistoupit k přesnější precizaci vymezení OKS a jejich typologizaci.

Podle Finckenaiera si lze kriminální organizace představit jako entity uspořádané více či méně na základě následujících charakteristik a na jejich základě, resp. na základě kladených si otázek je podrobovat zkoumání či analýze:

- 1) zločinecká sofistikovanost – Jaká úroveň plánování je užívána k provádění kriminálních aktivit? Jaké jsou požadovány schopnosti a znalosti k provádění zločinů?;
- 2) struktura – Existuje jasně definovaná linie autorit a vedení? Udržuje se struktura napříč časem a zločiny?;
- 3) sebeidentifikace – Pojímají participanti na zločinech sami sebe jako členy definované organizace? Je kladen důraz na propojení, např. prostřednictvím speciálního oblečení, slangu, tetování, iniciačních rituálů?;
- 4) míra reputace – Má organizace kapacitu ovládat druhé (zločince i nezločince), aniž by byla nucena aktuálně užít fyzického násilí? Je reputace organizace dostatečná k nastolení obav a zastrašení druhých? (Finckenaier 2005: 76).

Co se týče kriminálních sítí, logicky je obtížné na ně roubovat právě zmíněné charakteristiky, a nelze je tedy považovat plně za kriminální organizace. Pro potřeby této práce nebudou tedy autorem ve finální analýze postsovětského OZ reflektovány.

Pro potřeby precizace pojmu OZ je nutné odlišit taktéž OZ a „*zločin, který je organizovaný*“. OZ je takový zločin, jehož míra organizovanosti je vysoká a komplexní a provádějí jej OKS. Existují samozřejmě velmi dobře organizované zločiny, které ovšem nejsou prováděny OKS. Takový zločin je sice společensky nebezpečný, podléhá organizovanosti, ale nespadá do kategorie OZ. Chybí provádění zločinů ve formě OKS, chybí časová kontinuita, nadto není často ani užívána korupce. Zločiny jsou páchany *ad hoc* či nahodilou skupinou, nejedná se o dlouhodobou či skupinovou trestnou činnost.

V souvislosti s definováním skupin páhajících OZ je vhodné uvést základní rozlišení mezi vícečlennými skupinami páhajícími trestnou činností – OZ je trestná činnost více osob, ovšem ne každá vícečlenná kriminální skupina snese zařazení do struktur OZ.

V této souvislosti lze užít Němcovu (1995: 28-29) typologii, jenž definuje čtyři základní typy skupinové trestné činnosti – kriminality páchané více než dvěma osobami:

- 1) Příležitostnou skupinu pachatelů; vzniká nahodile v důsledku momentálně vzniklé příznivé situace, a to buď těsně před spácháním trestné činnosti, anebo až v jejím průběhu. Jako příklad lze uvést výtržnictví a násilí fotbalových fanoušků na stadionech, útoky proti cizincům-migrantům či azylantům.

- 2) Partu; je časově stálější skupina a zpravidla původně nevzniká k páchání trestné činnosti, nýbrž k uspokojení nějakých společných zájmů.
- 3) Organizovanou kriminální skupinu; je popisována jako vyšší typ skupinové trestné činnosti. Pro organizovanou skupinu jsou charakteristické tyto znaky: páchání trestné činnosti je její hlavní náplň; stupeň organizovanosti je vysoký, skupina má pevnou hierarchickou strukturu, která však bývá členům skupiny známa; skupina vzniká buď za účelem opakovaného páchání trestných činů, zpravidla téhož druhu, anebo ke spáchání jediného trestného činu obzvláště výnosného; páchání trestných činů je pečlivě plánováno.
- 4) Zločineckou organizaci (zločinecký syndikát); je nejvyšším a nejnebezpečnějším typem skupinové trestné činnosti, kterou je organizována kriminalita.

Z Němcovy typologie snesou zařazení mezi skupiny OZ poslední dvě jmenované.

OKS má trestnou činnost jako hlavní náplň, nicméně její členové jsou často zařazeni do legálního podnikání nebo pracovního procesu. Stupeň organizovanosti je již vysoký, s pevnou hierarchickou strukturou, která je však členům známa. Trestné činy jsou pečlivě plánované. Někdy může vzniknout pouze za účelem jednoho trestného činu, který je ovšem obzvláště výnosný, jako např. bankovní loupež.

Zločinecká organizace má charakter výrobní organizace, firmy či korporace často nadnárodního charakteru. Řadoví členové již neznají své šéfy a počet členů skupiny je řádově několikanásobně vyšší než u OKS.

Němec striktně tyto dvě skupiny typově odlišuje, ale neuvádí příklad typický z praxe, že OKS může velmi záhy přerůst v zločinecký syndikát, nebo že ten může vzniknout spojením několika OKS. Navíc OKS se často od zločinecké organizace odlišuje pouze menší velikostí a profilací na jeden druh trestné činnosti, ale její společenská nebezpečnost může být stejná, ne-li za jistých okolností i vyšší. Existují totiž i jiná hlediska posuzování nebezpečnosti kriminálních skupin, než je jejich velikost a formální struktura.

V této práci nebude rozlišováno mezi OKS a zločineckou organizací, jelikož rozdíly nejsou jednoznačné a oba němcovské typy skupin budou označovány jako OKS.

Nožina vymezuje rozdíly mezi vícečlennými kriminálními skupinami pružněji. Trestná činnost páchaná nějakou partou se nedá považovat za OZ, byť taková skupina páchá zločin sériově a po dlouhou dobu. OZ je oproti takovým skupinám vysoce efektivní organizace s pevnou a trvalou strukturou. V rámci OZ pak existují další difference, kdy existuje rozdíl mezi skupinami páchajícími OZ, mafiánskými organizacemi a *mafii* samotnou. *Mafii* se určitá OKS dá

nazývat v případě, že krom páchání trestné činnosti vyvíjí i snahy o zisk hospodářské a politické moci. (Nožina 1997: 12)

Dlužno dodat, že početnost organizace navíc neznamená automaticky větší moc či vliv. Např. newyorská rodina Gambino není zdaleka tak početná jako *Medellinský kartel* nebo *Solncevskaja* (viz níže), a přesto její vliv a moc je naprosto srovnatelný, i když rozdíly v počtu aktivních členů jsou dramatické.²

Autor nakonec rozhodl používat označení OKS pro všechny formy skupin OZ, přičemž slova mafie užívá pouze v případě, že daná skupina splňuje její definiční znaky v rámci Nožinova kritéria (viz výše).

Ke kvalitativnímu rozlišení je třeba nicméně užít jiných kritérií než rozdílného pojmenování skupiny. OKS se vyznačují jak společnými znaky, tak rozdílnostmi. Rozdílnosti spočívají, jak správně uvádí M. Scheinost, v odlišném historickém vývoji a kulturním prostředí jejich utváření. Tyto rozdíly pak ovlivňují jejich strukturu, podobu a chování (Scheinost 1997: 25).

Německý kriminolog H. J. Schneider pak odlišuje:

- organizace založené na tradičním neformálním rodinném systému;
- organizace založené na volném neformálním systému „společenství zaměstnání v podsvětí“ složené ze zločinců z povolání;
- organizace založené na racionálním, formálním sociálním systému s pevnou byrokratickou výstavbou a hierarchickou strukturou (Schneider 1987: 297).

Schneiderovi je zde nutno vytknout, že do své typologie nezařadil čtvrtou kategorii, a to organizaci založenou na příslušnosti k jednomu etniku, složenou především nebo výhradně z příslušníků jednoho národa, což je jejím pojítkem. Případnou výtku, že ji supluje Schneiderova první kategorie, je nutno odmítnout s tím, že zde neexistuje identifikace s národem, ale rodinou, popř. klanem, a ty se pak mohou střetávat, i když jsou jejich členové příslušníky jednoho národa. U navrhované čtvrté kategorie pak existuje identifikace s etnikem. Tento typ OKS vzniká vesměs jen u národů, které nejsou rozděleny příliš regionálně nebo klanově, nebo mezi národnostními

² Arlacchi ve své vynikající sociologicko psychologické studii o italské mafii tvrdí, že „...to, co mnozí žurnalisté a povrchní vědci nazývají mezinárodní zločineckou organizací, teroristickým holdingem či nezkrutnou mafiánskou organizací zasahující do všech zemí a kontinentů, není často nic jiného než malé skupinky etnický spjatých krajanů nebo pokrevních příbuzných...“ (Arlacchi 2002: 150). Sicilské klany se skládaly či skládají maximálně z 15 až 20 členů, kteří jsou, v duchu strukturálních klanově rodinných tradic jihoitalského zločinu, členy jedné rodiny. Pokud je počet členů klanu vyšší, řekněme 70–80 jedinců, jde již o mocný klan s širokými podnikatelskými aktivitami, který se ovšem ale opět skládá z příslušníků maximálně několika rodin mezi sebou spřízněných (Arlacchi 2002: 136). Oproti tomu jedna z nejmocnějších *triád* v Hongkongu (14K) čítá na 20 000 členů, ruské OKS slovanské provenience jsou korporacemi o několika stovkách členů.

menšinami žijícími mimo zemi svého původu, kde je společenská realita latentně nepřátelského prostředí nutí opouštět složité a fragmentizační rodové identity, které jsou typické pro zemi původu. V nepřátelském či cizím prostředí se hledají šířeji definované společné identitární jmenovatele, které jsou stejně více než dostatečné pro odlišení od jinak nepřátelského prostředí mimo zemi původu. Jak bude níže rozvinuto, typickým příkladem takového jevu jsou čečenské OKS.

Jinou rovinu typologizace OKS představuje O. Osmančík, který uvádí dva základní prototypy:

- klasický, vývojově starší a nižší, který je založen na osobních vztazích, vyznačuje se konspirativním charakterem, s tendencí používat přímočařejší postupy a vzniká v prostředí s vyšší tolerancí k násilnému řešení konfliktů;
- manažersko podnikatelský, vývojově mladší a vyšší, který je založený na funkčních vztazích, používá sofistikovanější metody a násilí až jako poslední možnosti (Osmančík 1994).

Osmančíkovo rozlišení je ale vhodné pouze pro obecné rozlišení OKS na základě způsobu řízení, jiná kritéria opomíjí a dá se z jistého úhlu pohledu říci, že se vlastně jedná o základní typologizaci samotného jevu OZ než OKS.

Typologií OKS vzniklo samozřejmě mnohem více. Existuje zajímavá typologie reflektující vývoj drogových *kartelů* z Latinské Ameriky (Bunker, Sullivan 2003: 40-53), která je ovšem pouze obtížně přenositelná do jiných reálií vzhledem k výrazné specifitě OZ jihoamerické provenience. Stejná autorská dvojice představuje i typologii *pouličních gangů*, která by ovšem ověření na postsovětských reáliích snesla, jelikož nevychází *a priori* z jednoho geografického či kulturního prostoru.

Pouliční gangy představují Bunker a Sullivan ve třech generacích a vývoj či směřování gangů lze nejlépe zachytit na třech dimensích:

- 1) internacionalizace – od lokálně vymezeného gangu, přes gang působící na rozloze i několika územních správních celků až po gang přesahující celý stát;
- 2) politizace – od nulového zájmu o politiku přes korupci a získávání politiků až po vlastní reprezentaci v politice;
- 3) sofistikace.

Samotná fáze vývoje *gangu* má následující podobu:

1) *Gang první generace*

Jedná se o tradiční pouliční gangy orientované na svůj „rajón“, které mají nízkou úroveň velení a jsou svázané se svým prostředím. Pokud přistupují ke zločinnému podnikání, má

příležitostný a individuální charakter. Míra sofistikace je nízká, stejně jako svázanost s politikou. Násilí mezi gangy je lokalizované v podstatě na úrovni městských bloků. Ovšem mohou se vyvinout v ozbrojené nestátní bandy a v dezintegrovaném sociálním prostředí mohou získat i jistou míru sofistikovanosti.

2) *Gang druhé generace*

Jsou organizovány za účelem obchodu – především narkobyznysu. Ochraňují své trhy (i násilím) a vyznačují se tendencí k centralizované hierarchii. Mají širší agendu, od obchodu až po politiku, širším je i prostor, ve kterém operují. Často působí v tzv. neúspěšných společnostech (státech) a ve spojitosti s OZ a obchodem s drogami se stávají nebezpečnými.

3) *Gang třetí generace*

Přestože většina gangů nikdy nepřekročí hranice první či druhé generace, v USA či JAR je možno se setkat i se zástupci, kteří mají několik znaků kategorie třetí. Takový gang již může mít svou politickou stranu, globální agendu, specializuje se například na žoldácké aktivity, nájemné vraždy apod. (ibid.)

Mnozí autoři dospěli k názoru, že OKS v 21. století jsou charakterizovány vysokou mírou pružnosti a strukturální komplexnosti. Důležité je sledovat jejich:

- 1) strukturu; klíčovým pro systém hodnocení je úroveň hierarchie přítomná v každé skupině;
- 2) velikost; určení aktuálního počtu jednotlivců zapojených v různých skupinách;
- 3) aktivity; zjištění úplného seznamu kriminálních aktivit prováděných skupinou;
- 4) přeshraniční operace; určení počtu zemí, ve kterých je skupina aktivní;
- 5) identitu; etnický nebo sociální původ;
- 6) násilnost; úroveň a podobu násilí užívaného OKS;
- 7) schopnost korupce; její míru, ochotu užívat ji apod.;
- 8) politický vliv; jeho lokální, provinciální, regionální, státní či nadnárodní míru;
- 9) pronikání do legální ekonomiky;
- 10) míru spolupráce s jinými OKS (Shaw 2002).

V této souvislosti byla kanadskou expertkou Jharnou Chatterjee vytvořena typologie, jež vzešla ze zkoumání 40 vybraných OKS v 16 zemích:

- 1) Standardní hierarchie; jedná se o nejběžnější formu OKS, je charakteristická jedním leaderem a relativně čistě definovanou hierarchií. Systém vnitřní disciplíny má striktní podobu a přítomná je silná sociální nebo etnická identita.

- 2) Regionální hierarchie; ačkoliv se jedná taktéž o hierarchizovanou OKS s relativně striktní linií centrálního velení, je zde jistá úroveň autonomie přítomná v regionálních organizacích pod kontrolou hlavní (centrální) skupiny.
- 3) Skupinová hierarchie; je představována asociací OKS s řídicím či dohlížejícím tělesem. Skupiny mohou mít samy o sobě rozmanitou strukturu, ovšem všeobecně patří do standardní hierarchie (viz výše).
- 4) Jádrové skupiny; obecně se jedná o omezený počet jednotlivců, kteří utvářejí relativně těsné a strukturované skupiny k provádění zločineckých aktivit. Okolo těchto jádrových skupin může být celá řada přidružených členů nebo sítí, které jsou využívány čas od času a v závislosti na povaze zločinecké aktivity.
- 5) Kriminální síť; jsou definovány aktivitami klíčových individualit, které provozují ilegální byznys v často se proměňujících aliancích. Takoví jednotlivci nemusí sami sebe považovat za členy kriminální skupiny a nemusí být považováni za členy OKS ani okolím. Nicméně spolupodílí se na řadě zločinných projektů (Chatterjee 2005: 9; srov. Shaw 2002).

V rámci provedeného výzkumu zjistil autorský tým, že:

- 1) dvě třetiny OKS mají klasickou hierarchickou strukturu, zatímco jedna třetina je organizována volně;
- 2) většina skupin je středně velká, s počtem členů mezi 30 až 50 jedinci;
- 3) většina OKS užívá násilí jako esenciální součást svých aktivit;
- 4) necelá třetina OKS je zformována na etnické bázi a téměř polovina nemá silnou sociální či etnickou identitu;
- 5) téměř všechny skupiny jsou zapojeny pouze v jedné primární zločinecké aktivitě;
- 6) většina skupin provozuje kriminální činnost na transnacionální úrovni;
- 7) převážná většina OKS užívá korupce jako nástroje k dosažení cílů;
- 8) téměř 50 % skupin postrádá hmatatelný politický vliv, ačkoliv u jedné třetiny je zaznamenán lokální či regionální rozměr politického vlivu (Chatterjee 2005: 9).

V rámci výzkumu OKS proběhla řada dalších pokusů o typologizaci OKS a jevů s nimi souvisejících. Existují vcelku zdařilé pokusy typologizovat vztahy mezi OKS, formy iniciace spolupráce mezi kriminálními skupinami (Williams 2002: 67-78), faktory přispívající k rozšiřování OKS (Williams, Godson 2002) a další. Není v silách parametru tohoto textu vše obsáhnout, nicméně další výzkum ubírající se tímto směrem v rámci postsovětského či případně postjugoslávského prostoru může být pro zpřesňování představ o OZ pouze přínosným.

Stručný úvod do základů postsovětského OZ

Než bude přistoupeno k samotným případovým studiím, je třeba na vyjasnění uvést, že postsovětský OZ tvoří OKS, které vycházejí ze zhruba čtyř základních sociálních skupin. Nejtradičnějšími skupinami jsou OKS, jež se formují na základě tradic společenství tzv. *vorů v zákone*, které již ovšem nejsou příliš dodržovány, a tradic *banditských*, které nikdy *vorovský* svět nerespektovaly nebo se vytvořily na základě defektorů z *vorovského* světa v letech po skončení 2. světové války, kterým se také říkalo hanlivě *suky*.

Výrazný podíl na podobě současného ruského OZ mají samozřejmě i bývalí příslušníci stranické nomenklatury a bezpečnostních složek, ale není potvrzen případ, kdy by příslušníci těchto společenských vrstev vytvořili samostatnou OKS. Ve většině případů se „přiradili“ k již existujícím OKS vytvořeným kriminálními *autoritami*, kde působí většinou jako experti na určitou oblast (bezpečnostní a právní poradenství, ekonomické poradenství apod.) či jako mezičlásky mezi kriminálním a politickým světem.

Na charakter aktérů současného postsovětského OZ měla vliv i sociální entita, která bývá nazývána *teneviki*, což byli stínoví podnikatelé z brežněvovské éry, kteří využívali neschopnosti státu zajišťovat poptávku populace po zboží. Ostatně střet *teneviku* s klasickými reprezentanty zločineckého světa, *vory* a *bandity*, vyústil v klasickou (post)sovětskou *kerjšu*, tzn. svého druhu paralelní daňový systém založený na organizovaném vydírání.

Poslední způsob jak formovat OKS představuje etnoteritoriální či klanová solidarita, která je v postsovětském prostoru zhmotněna především v OKS tvořených příslušníky kavkazských národů. Etnické kriminální skupiny jsou utvářeny především příslušníky jihokavkazských národů a klanovými reprezentanty národů severokavkazských.³

OKS se v ruském prostředí označují často (ale ne výhradně) jako *brigady*, ovšem běžným označením pro OKS je pak výraz *gruppirovka* či *bratva*. Označení *brigady* je velmi často užíváno pro specializované části *gruppirovek* nebo pro jejich podskupiny, ovšem v českém diskursu se díky silné přítomnosti ukrajinského OZ, kde je termín *brigady* převažující, často užívá označení *brigady* i pro komplexní kriminální společnosti z bývalého SSSR. Lze se setkat i s pyramidálním nahlížením na

³ Vývoj postsovětského zločinu a jeho tradice je natolik složitým a fascinujícím fenoménem, že jeho samotný rozbor zasluhuje prostoru monografie. Pro potřeby tohoto textu je třeba se spokojit s tímto rámcovým vykreslením čtyř základních tradic, resp. typů aktérů (více viz Šmíd 2005; srov. Handelman 2005; Konstantinov, Lukseluis 1997; Muchin 2003; Serio, Razinkin 1995; Varese 2001).

organizaci kriminálních skupin, a to především v souvislosti s peterburským podsvětím. Jednotlivé stupně pyramidy jdou následující:

brigada – 5 až 10 jedinců;

zveno (článek) – 2 až 5 *brigad*;

gruppa – 2 až 5 *zven*;

gruppirovka – 2 až 4 *gruppy*;

soobščestvo (společenství) – 5 i více *gruppirovek* (Muchin 2003: 208).

Pyramidální struktura ale nebývá příliš reflektována, jelikož situace v *prestupnom mire*⁴ Ruské federace byla v 90. letech natolik nepřehledná a dynamická, že přesná kategorizace je v této souvislosti značně obtížná. Autor preferuje označování OKS jako *gruppirovek*, případně *bratv*, či v (severo)kavkazském prostoru *klanů*. Na takové termíny nahlíží v kontextu postsovětského OZ jako na synonyma. Jako *brigady* by měly být označovány části *gruppirovek* či některé specifické skupiny, které toto označení pojmají jako autoentonymum.

Postsovětské *gruppirovky* – dvě případové studie

V podstatě od počátků společenských změn v bývalém SSSR i následně v Ruské federaci se do popředí (post)sovětského OZ v rámci boje kriminálních skupin dostaly dvě výraznější entity, a to moskevská *gruppirovka Solncevo* a konglomerát čečenských klanů nazývaný (poněkud problematicky) *Čečenskaja mafija*, jež měla svoji hlavní základnu taktéž především v Moskvě. Obě skupiny patřily k nejvýraznějším představitelům postsovětského OZ a především v míře reputace si jedna s druhou vůbec nezádaly. Je samozřejmě na diskusi, zda by mezi špičkové OKS neměla být zařazena *bratva Tambovskaja*, jež má základnu v St. Peterburgu. Je též na zvážení, zda zařazení *Čečenskéj mafiji* není vzhledem k dynamice čečensko-ruských vztahů, která poznamenala i *prestupnyj mir*, zpozdilost. Obecně ale skýtá představení právě těchto dvou OKS v rámci postsovětského OZ možnost nastínit složitost a mnohohrstevnatost fenoménu, který mají mnozí tendenci paušalizovat pod pojmem „ruská mafie“, „rudá mafie“ či „ruskojazyčný zločin“.

⁴ *Prestupnyj mir* je vžitě označení pro fenomén, který má v českém jazyce hezký ekvivalent podsvětí. Přesný překlad tohoto sousloví je zločinecký svět nebo kriminální svět. Občas se vyskytuje i termín *ugolovnoj mir*, což je v přesném překladu trestní svět, ale v ruštině se tedy používá ve volnějším smyslu. V kontextu se společenstvím *vorů v zakoně* se často užívá termín *vorovskoj mir*. Přesný překlad do češtiny zní zlodějský svět, ale v souvislosti s problematikou OZ se takto označuje striktně pouze ta část podsvětí, která respektuje tradice společenství *vorů v zakoně*.

Solncevskaja – moskevská gruppirovka číslo jedna

Nejlukrativnější oblast pro působení OKS představuje přirozeně Moskva a neméně také (pod)moskevská oblast, jakožto ekonomicky nejsilnější oblast Ruské federace. Prakticky veškeré postsovětské *gruppirovky* mají nebo se snaží mít v oblasti své zájmy. Ačkoliv celá řada postsovětských OKS často pochází z kavkazského regionu, Uralu či jiných částí bývalého SSSR, jejich hlavní kriminální činnost se odehrává právě v Moskvě a okolí a často byly jejich (etnické) *bratry* zformovány až tam. V této souvislosti lze hovořit především o čečenských a dagestánských klanech a o arménských, ázerbájdžánských a gruzínských skupinách.

Hraničním rokem, od kterého se v Moskvě a okolí začaly formovat OKS, byl rok 1980, kdy se revitalizovali *vory v zakone* a sami – či spolu s *teneviki* – začali utvářet první skupiny. Ještě ve větší míře začala poměrně samovolně vznikat *banditská* uskupení, z nichž většina byla tvořena (velmi) mladými lidmi ze sportovních klubů a zkušení *avtoritety* (*banditští i vorovští*) je adoptovali až po jejich vzniku. Explozí vzniku OKS byla následně éra *perestrojky*, především její závěrečná fáze, kdy bylo zákonem *O kooperacii* v roce 1988 povoleno soukromé podnikání a nastala druhá zlatá éra *racketeeringu*, resp. *kryši* (první byla koncem 60. let v souvislosti s masovým rozšířením tzv. stínových podniků).

V polovině 90. let v Moskvě působilo 73 slovanských *bratv* a 7 etnických kriminálních společenství. O dva roky později zaznamenával RUOP 7 etnických, 7 mimomoskevských a 20 slovanských místních skupin. V celé moskevské oblasti bylo na počátku 90. let na 200 různých OKS, které se sdružovaly do 20 větších *bratv*. V roce 1996 se nacházelo v Moskevské oblasti 49 skupin začleněných do 8 sdružení skupin, které měly na 4 000 aktivních členů v čele s 257 *avtoritety* a 7 *vory v zakone*. O rok později bylo v rámci policejní operace Uragan napočítáno skupin 40 a struktur s více skupinami 9, přičemž počet členů se snížil na 3 500, ovšem počet *vorů* vzrostl na 11 či podle jiných zdrojů až 16 a *avtoritet* bylo 350 (Muchin 2003: 145-146, 187).

Jednotlivé skupiny mají Moskvu a okolí rozdělenou podle částí města, místa vzniku skupiny či původu jejich *avtoritet*. Často také podle strategických míst jako jsou letiště, vlaková nádraží, dopravní uzly, velké tržnice či stadiony. Vzhledem k množství skupin a prolínání např. místa vzniku jedné skupiny a místa původu předáků jiné skupiny (jistý čečenský klan byl např. zformován v Podolsku a jiná skupina byla utvořena z rodáků z Podolsku) existuje v oblasti velký potenciál konfliktů o vliv, teritoria, trhy a podíly na ziscích. Často tak dochází k ozbrojeným střetům, nebo bývají navazovány strategické aliance. Kupříkladu na letišti Šeremetjevo spolupracuje až 10 *gruppirovek* a vzhledem k tomu, že se jedná o lukrativní oblast, kde je dostatek příležitostí k vytváření zisků, skupiny se jen zřídka uchylují ke konfliktním řešením vzájemných

vztahů. Stejně tak Moskevský trh s 500 tržnicemi poměrně ve shodě kontroluje vícero *bratv*, vesměs jednotlivých kavkazských národů. V Moskevské oblasti si *gruppировky* dělí také strategické komunikace (silniční i železniční) vedoucí z Moskvy do dalších oblastí Ruska, které představují taktéž stálý zdroj příjmů z *racketeeringu*. V menších městech Moskevské oblasti jako např. Dolgoprudnyj či Noginsk často kriminální skupiny ovládají celý chod městeček včetně činnosti bezpečnostních orgánů. Vrcholem defekce funkčnosti státní moci jsou situace, kdy se zločinným podnikáním (především poskytováním *kerjši* a *racketeeringem*) zabývají přímo některé policejní oddíly, kdy jejich *avtoritetem prestupnogo mira* je jejich velitel (Konstantinov, Lukseluis 1997: 100). Jedná se bez přehánění o *mafánská* města a situace má své analogie např. ve vlivu struktur OZ ve městech a vesnicích v Kalábrii, Sicílii a v rámci bývalého SSSR v Gruzii, Tádžikistánu a některých částech Arménie a Ukrajiny. V rámci Ruska je ovšem podobných oblastí více – v Petrohradské oblasti, na Sibiři, na Urale.

Názvy skupin jsou v případě slovanských odvozeny výhradně od prvotního místa působení, v případě etnicky organizovaných kavkazských skupin nese skupina vždy označení dle etnika a do jisté míry bývá ignorováno, že ani ona nemusí být v daném místě jednotná. Občas bývají *gruppировky* nazývány podle jména či přezdívky hlavního *avtoritety* – např. právě při rozlišování jednotlivých kavkazských klanů. Tento způsob pojmenovávání OKS platí až na vyslovené výjimky v celém postsovětském prostoru. Po letech vývoje a změn v rámci *ugolovnogo mira* nelze logicky odvozovat, že pokud se jmenuje *gruppировка* např. *Podolskaja*, ovládá pouze Podolsk. Existují skupiny jako *Solncevskaja*, které ač pojmenovány po jedné z moskevských čtvrtí, fungují v současnosti jako globální kriminální syndikáty, a jsou i skupiny, jež jsou pojmenovány po čtvrti, v níž ovládají jen třetinu podsvětí na úkor např. *bratv* složených z kavkazských přistěhovalců.

Jestli je něco všem *gruppировkám* z Moskvy, ale potažmo v podstatě z celého bývalého SSSR společné, tak je to fakt, že všechny vydělaly původní kapitál na *racketeeringu* a „poskytování“ *kerjši* či vymáhání (skutečně existujících) dluhů a drtivá většina z nich nepohrdá těmito zisky ani v posledních letech, byť má k dispozici zisky z mnohem lukrativnějších zločinů nebo legálních podniků. Prakticky každá skupina má svoji *brigadu* specializující se pouze na tento typ (zločinného) podnikání, a to včetně velkých společenství typu *Solncevské* (viz níže) či *Podolské*, které si ovšem mohou najímat na podobnou práci i jiné – menší – *bratry*.

V posledních letech je za nejsilnější a nejnebezpečnější ruskou OKS považována *gruppировка* zvaná *Solncevskaja* či *Solncevo*, pojmenovaná podle jednoho z periferních „architektonicko psychologicky“ v negativním smyslu slova pro komunistický svět typických

moskevských sídlišť, z něhož pochází její zakládající členové. Většina jejích předáků pochází z *banditských* tradic sovětského OZ, ovšem vazby na tuto *gruppировку* měl podle mnohých znalců i nejvlivnější *vor v zakone* 80. a 90. let Vjačeslav Ivaňkov vulgo Japončík, který byl do svého zatčení v USA v roce 1995 považován za hlavního zámořského emisara této *gruppировky* (srov. Varese 2001: 170). Za hlavního bosse *Solncevské* je považován Sergej Michajlov alias Michas.⁵ K jeho hlavním spolupracovníkům patří již od počátku existence této *gruppировky* bratři Averinové, především starší Viktor zvaný Avera. K prominentům skupiny patřil i Sergej Timofejev zvaný Silvestr, který stanul v čele spřátelené *gruppировky* zvané *Orechovo* a v roce 1994 byl zavražděn. Známým gangsterem *Solncevské* byl i zavražděný Sergej Kruglov zvaný Boroda (Varese 2001: 170).

Solncevskaja i díky vazbám na Japončíka respektuje *vorovskoj mir*, využívá spolupráce s *vory* pro přímé kriminální podnikání a dva zakladatelé většinově *banditské gruppировky* byli korunovanými *vory*, a to gruzínský *vor v zakone* Džamal Chačidze a Semjon Šorin alias Jevrej. Ovšem považuje jej za zastaralý a vývojově a kvalitativně nižší. Jakýmsi konzultantem pro *prestupnyj mir*, z něž již Michas a spol. *de facto* vystoupili, je Džamal, o kterém ale někteří tvrdí, že byl zabit. Ve skupině figuroval i *vor* Dato Taškentský.

Solncevskaja, která svůj původní kapitál vydělala stejně jako většina moskevských *gruppировek* především na vymáhání výpalného od taxikářů, stánkařů a řadových zločinců na jihu

⁵ Michas patří ke zločincům nové generace, která se řadí k *banditům*. V souvislosti s jeho osobou lze nalézt několik zajímavých momentů z pohledu obyvatel zemí EU. Jeden z nich souvisí s již pověstným zásahem v pražské restauraci u Holubů, kde se měli Michasovi muži pokusit zlikvidovat ukrajinského zločince Semjona Mogileviče zvaného Seva, tehdy emisara *Solncevské* ve střední Evropě a bosse méně významné *gruppировky Solomonskaja*, protože Michas byl přesvědčen, že jej Seva ošidil o několik milionů amerických dolarů. Mogilevič se nejspíše o chystané popravě dozvěděl a do restaurace, již byl údajně spolupodílníkem, nedorazil. Zločinecké setkání pak rozprášila česká policie, na základě čehož bylo později z ČR vyhoštěno několik exponentů postsovětského OZ v ČR. Zásah u Holubů měl následně dohru i v rámci ČR, kdy velitel zásahu mjr. Z. Macháček čelil různým obviněním a tlakům, a to i ze strany svých spolupracovníků v Policii ČR, kteří se jej pokusili kriminalizovat. V této souvislosti se objevila podezření, zda postsovětský OZ nemá v rámci českých bezpečnostních složek své spolupracovníky.

Druhým mediálně známým případem souvisejícím s Michasovou osobou je jeho zatčení ve Švýcarsku v roce 1996, kdy po Japončíkově zatčení v USA byl tento akt považován za další ránu ruskému OZ. Švýcaři, kteří Michase podezřívali z praní špinavých peněz prostřednictvím jejich bank, ovšem neměli k dispozici příliš mnoho důkazů. Navíc Michas, na rozdíl od agresivního Japončíka, který při svém zatčení plival na kameramany, působil dojmem seriózního byznysmena. Ač na případu pracovala tehdejší švýcarská generální prokurátorka Carla del Ponte, později známá jako hlavní žalobkyně mezinárodního tribunálu pro válečné zločiny v Haagu, Michas byl nakonec propuštěn (Friedman 2001: 226-227; srov. Nožina 1997).

Moskvy a vznikla koncem 80. let na bázi sportovního klubu, se stala na rozdíl od OKS organizovaných na etnickém, klanovém či rodinném základě, které se vyznačují malou početností, konglomerátem, jež čítá podle různých odhadů 1 000–1 500 mužů. Tento strukturální rys je velmi odlišný právě od *Čečenskoj mafiji*, která je tvořena rodinnými (pokrevními) klany a má mnohem vyšší míru exkluzivity členství. Varese říká, že jeden zadržený člen *gruppirovky* Josif Rojzis uvedl ve svém svědectví policii, že *Solncevskaja* čítá až 9 000 členů (Varese 2001: 170). Tvrdé jádro *Solncevské* bude ale nejspíše tvořeno maximálně několika sty mužů, ale i toto číslo je dramaticky vyšší než početnost např. kavkazských, albánských nebo italských OKS, kdy jádro tvoří často pouze 10 lidí, vesměs pokrevních příbuzných.

Solncevskaja funguje jako flexibilní volné seskupení menších skupin, které v mnoha ohledech působí značně samostatně, ale ve strategických věcech se podřizují právě oné původní skupině *Solncevské*. Pod *Solncevo* jsou včleněny původně zcela samostatné OKS *Orechovskaja*, *Kuncevskaja* a *Kemerovskaja* a mnozí předáci *Solncevské* jsou hlavami těchto menších OKS, které ovšem už samy o sobě představují silné a vlivné OKS (srov. Varese 2001: 171-172; Maksimov 1997). Řada vlivných *gruppirovek* v regionech vystupuje pouze jako reprezentant zájmů *Solncevské* v dané oblasti. Jedná se vlastně o volně propojenou síť strategických vazeb spojených společnými ekonomickými zájmy, v níž nejvlivnější částí konglomerátu je právě původní *Solncevskaja*, která propůjčuje své jméno celému seskupení a jejíž vedení funguje jako koordinátor aktivit. Jedná se ve své podstatě o poměrně složitě proniknutelnou strukturu, která se již z velké části legalizovala v podobě různých firem, bank a družstev. Lze ji nazvat prostě kriminálním společenstvím, oním *soobščestvem*.

Maksimov (1997) uvádí, že se *Solncevskaja* po rozpadu SSSR dokázala rychle etablovat na nové tržní podmínky a ze spolku vyděračů se stala strukturou fungující podobně jako italoamerická mafie ve 30. letech, kdy začala být samozřejmostí co nejrychlejší legalizace zisků z kriminální činnosti, což činila především prostřednictvím bank, na jejichž založení se často sama podílela, sázkových kanceláří a velkých restaurací. Nedostatečný právní rámec tehdejší Ruské federace nečinil podobným na západě zcela nemyslitelným „čachrům“ žádné překážky. Svoje zisky ukládá či investuje do nemovitostí, pozemků a akcií největších podniků. Do jejího vlastnictví či pod její kontrolou spadá i celá řada hotelů, restauračních zařízení, sportovních družstev, tržnic a již zmíněných bank. Dodržuje jistou tradici, kdy OKS ovládají dopravní firmy, což je vhodné třeba při pašování zboží. *Solncevskaja* ovládá dopravu v areálu letišť Vnukovo a Šeremetjevo–2 či na Kyjevském nádraží (Maksimov 1997; srov. Viktorov 2001).

Její investice lze zaznamenat i na severu Ruska, kde ve městech Murmansk a Archangelsk ovládá trh s hazardními hrami, a v Povolží, kde má své zájmy v mamutí firmě AvtoVaz (Konstantinov, Lukseluis 1997: 109). V Jaroslavlí a okolí ovládá některé části tamějšího vojensko průmyslového komplexu (VPK). Ačkoliv se jedná v dnešní době o takřka globální OKS s celosvětovými zájmy, která dokázala legalizovat obrovské zisky z kriminální činnosti, zdá se, že stále nepohrdá zisky z *racketeeringu* či jeho sofistikovanější formy, které se říká *kyška* (srov. Viktorov 2001).

Od let 1996–1997 se *Solncevskaja* snaží distancovat od přímých kriminálních aktivit, v čemž ji údajně ovlivnil oligarcha Boris Berezovskij⁶, když se zkrížily její a jeho zájmy v automobilovém průmyslu (Chlebkov 2003). Od té doby se snaží předáci *gruppировky* nepřicházet do přímého styku s tzv. *mokrymi delj* (slangový výraz pro fyzickou likvidaci konkurentů) a vyloženě kriminálními činnostmi. Což ovšem neznamena, že by z nich nedostávali podíly.

Omezíme-li se na sledování činnosti *Solncevské* v rámci Ruské federace, tak nejsilnější postavení má na jihozápadě Moskvy, kde je její vliv a pozice neotřesitelná. Nicméně i přesto na svém vlastním území spolupracuje s dalšími OKS – *Podolskou*, *Taganskou*, *Ostankinskou* či *Dolgoprudenskou*, což odpovídá posledním trendům v mezinárodním OZ, kdy namísto tvrdé konkurence a válek gangů, které probíhaly na počátku 90. let, kdy se dramaticky měnily trhy, nastupuje éra vzájemně výhodné kooperace. Některé vazby mají strategickou povahu, některé jenom taktickou a mnozí tvrdí, že *Solncevskaja* díky svému postavení nemá uvnitř Ruska prakticky žádného konkurenta, který by s ní šel do konfrontace. Toto tvrzení ale zpochybňuje Muchin (2003), když tvrdí, že zájmy *Solncevské* ohrožuje především *gruppировка Kazanskaja*. Ta dokonce na přelomu tisíciletí zaútočila na několik *solncevských avtoritet*, když se snažila krom St. Peterburgu vydobýt si podíl na trzích i v Moskvě a bojovala tímto i proti st. peterburskému spojení *Solncevské – Tambovské gruppировce*. Dále proti *Solncevské* brojí i *Leninskaja* a údajně i *Orechovskaja*, která se snaží vymanit se z podřízeného postavení vůči *Solncevské*, jelikož se cítí být ošizena v jednom ze společných obchodů s ropnými výrobky (Muchin 2003: 168-172).

Solncevskaja má podle mnohých autorů úzké vztahy s represivními složkami státní moci, především s FSB, jejíž akademie se nachází v teritoriu, které z hlediska podsvětí ovládá právě *Solncevskaja*. Podle Konstantinova a Lukseluise (1997: 109-110) měly *solncevské avtoritety* silný vliv

⁶ O Berezovském je známo, že v počátcích svojí kariéry požíval ochrany čečenských klanů a jeho dobré styky s čečenskými předáky, ať zločineckými nebo i některými politickými, byly nadstandardní. Ostatně mnozí pozorovatelé se domnívají, že tento fakt byl neklíčovějším příspěvkem k rozkolu kdysi nejvlivnějšího oligarchy a Jelcinova nástupce Vladimíra Putina.

v politice již na sklonku sovětské éry, a to dokonce na úrovni ÚV KSSS, ovšem během 90. let a na počátku 21. století se jejich vazby na oficiální struktury upevnilly natolik, že lze v jejím případě hovořit o *mafii*. Na řadu policejních důstojníků, prokurátorů, soudců, zaměstnanců ministerstva vnitra i vrcholných politiků shromažďuje *Solncevskaja* kompromitující materiály – v Rusku nazývané *kompromaty*. Jediný výraznější zásah proti ní na území bývalého SSSR proběhl v roce 1995 v rámci operace Zakat, ovšem z významnějších autorit byl zatčen pouze Alexej Kašejev, který v rámci *gruppировky* řídil pyramidové podvody. Existovala podezření, že *Solncevskaja* participovala na zavraždění žurnalisty Vladislava Listjeva (Chlebnikov 2003; srov. Viktorov 2001).

Solncevskaja hrála během 90. let výraznou roli v rámci bojů mezi Slovany a Kavkazany v rámci *уголовного мира*, přičemž největší spory nevedla kupodivu s čečenskými *klany*, ale s arménskou *gruppировkou* v Moskvě, s níž měla dramatický střet v roce 1996. Na protikavkazských postojích skupiny i jejího *banditského* předáka Michase nic neměnil ani fakt, že jedním z hlavních zakladatelů skupiny byl významný kavkazský *vor* Džamal, dokonce člen neformálního shromáždění nejvlivnějších *vorů* *Bratskogo kruga*.

Co se týče mezinárodních vazeb skupiny, dlouho měla díky působení Japončika silné spojení s ruskojazyčnými OKS v USA, především s tzv. *Organizací*, s hlavním stanem v newyorské čtvrti Brighton Beach.⁷ Díky působení jednoho ze svých *avtoritet* Jurije Jesina zvaného Jura Samosval navázala *Solncevskaja* styky i v Itálii, především v Římě (Varese 2001: 171). Jinak lze zaznamenat její aktivity po celé Evropě včetně ČR, v souvislosti s případem zásahu u Holubů, a její jméno se objevilo i v policejních materiálech v souvislosti s aférou biolíh, bohužel politické okolnosti zveřejnění tohoto materiálu pravděpodobně znemožní dané vazby prokázat či vyvrátit. Než se Michas a Seva Mogilevič dostali do sporu v polovině 90. let, měla *Solncevskaja* velký vliv i v Maďarsku, kde jednu dobu přímo žil Avera. Ten si ale po roztržce ponechal Seva a jeho *Solomonskaja*. Silný vliv uplatňuje v německojazyčné oblasti – v Rakousku, SRN a Švýcarsku a také v jižní Evropě. *Avtoritety Solncevské* mají v oblibě též tzv. daňové ráje. V rámci postsovětského prostoru si udržují vliv na Ukrajině (především na Krymu), na Litvě, kde jejich zájmy týkající se především lázeňského byznysu hájí *brigada* Ivana Charitonova, a v Moldávii, kde *Solncevskaja* prostřednictvím *vora v zakoně* Šketa kontroluje významnou část produkce místního vína. Michas má pevné vazby na Izrael, vlastní dokonce údajně izraelský pas a věnuje se zde charitativním aktivitám. Aktivně se snaží ovlivňovat politické procesy, přičemž k tomu využívá

⁷ Ostatně podle již zmíněného Rojzise se v USA uskutečnila jedna z nejdůležitějších *schodek Solncevské*, a to v roce 1993 v Miami nedlouho po přemístění Japončika do zámoří, za účasti většiny hlavních bossů skupiny. Na setkání se řešily strategické otázky činnosti skupiny, především otázka expanze do zahraničí. (Varese 2001: 171)

především Liberálně demokratickou stranu Ruska (*Liberalno-demokratičeskaja partija Rossiji*, LDPR) Vladimira Žirinovského, v níž má nemalý vliv na výběr kandidátů do poslanecké sněmovny. V roce 1999 se dokonce pokoušel sám zaregistrovat jako kandidát do Státní Dumy v Rostovské oblasti, ale registrace byla nakonec zamítnuta, ovšem až Rostovským oblastním soudem s odůvodněním, že zatajil své druhé – řecké – občanství (Muchin 2003: 183).

Z kriminálních vazeb udržuje *Solncevskaja* vazby bez ohledu na protikavkazské naladění na gruzínské *gruppировky*, litevské *brigady*, řadu ruských a některé ukrajinské *brigady* a z mezinárodních kontaktů stojí za zmínku především vazby na kolumbijské *narkokartely* – především *Cartel de Cali* a jeho nástupnické organizace (*Solncevskaja* má značné podíly z obchodu s kokainem ve velké části Evropy), italské *borghatas* a polské gangy. V rámci transnacionálního OZ se skupina zapojuje krom narkobyznysu do řady obchodů – s automobily, ropou, kovy a jinými surovinami, zbraněmi a starožitnostmi (Dunn 1997: 68-69).

Z čistě kriminálních aktivit, které již ovšem neorganizují členové nejvyššího vedení, provozuje skupina narkobyznys v celé jeho šíři (produkce, přeprava i distribuce), obchod se zbraněmi, organizované vydírání a prostituci.

Sám Michaljev figuruje v celé řadě obchodních struktur, vazeb a vztahů. Většina firem, které (spolu)ovládá, má zcela legální fasádu. Jeho častými společníky jsou Avera, Japončík nebo jeho syn Eduard Ivankov. I přes vzájemné spory se zdá, že stále existuje firma Arigon, kterou vlastní spolu se Semjonem Mogilevičem a jež je registrována ve Velké Británii. Kdysi společnou firmu Magnex podle všeho ovládá již jen Michas. Naopak Arbat International zůstala Mogilevičovi.⁸ Jedná se o firmy či holdingy zabývající se reklamou, mediálním průmyslem, obchodem s automobily, bankovníctvím, obchodem se strategickými surovinami a dalšími aktivitami.

Solncevskou gruppirovku lze samu o sobě na základě výše uvedeného označit typologicky za *mafii* – to ostatně evokuje jedna z jejích přezdívky – *gosudarstvennaja*, tzn. státní (Viktorov 2001).

Čečenská mafija – postrach z Kavkazu

Čečenský zločin organizovaného typu se začal objevovat v 50. letech 20. století, kdy byl čečenský národ deportován mimo svoji pravlast a ocitl se na Sibiři, ve Střední Asii a mnozí jedinci v lágrech, kde se setkali s *prestupným mirom*. Jak již bylo výše uvedeno, Čečenci nikdy nepřijali

⁸ Vyznat se ve vztazích mezi oběma zločineckými předáky je složitá záležitost, kterou obtížně analyzují i zpravodajské služby. Nicméně je zřejmé, že od policejního zátahu v pražské restauraci U Holubů jsou vztahy s někdejšími spolupracovníky konfliktní.

voronské tradice, ani se nespojovali s *bandity*, nýbrž od počátků svého působení v *ugolovnom mire* organizovali své *gruppировky* na bázi etnické příslušnosti a častěji ještě úžeji na příslušnosti klanové (v čečenském prostředí se klanům říká *tejpy*). Nejvyšší autoritou je rada starších, kterýžto model organizace analogicky funguje i v rámci čečenského *prestupnogo mira* a v rámci čečenských klanů často nelze přesně odlišit, zda se jedná o čistě kriminální klan nebo o klan jako takový, z něž jen třeba část se živí nelegální činností.

Podle Vareseho se čečenský OZ začal v Moskvě více šířit v roce 1987, kdy se v Moskvě objevil Choza Sulejmanov a Ruslan Altamirov zvaný Leči Lysij, kteří vytvořili centrálně řízenou OKS (Varese 2001: 178). Muchin ovšem klade počátky čečenského OZ v Moskvě již cca o pět let dříve, kdy měli Choza Sulejmanov a Altamirov ovládnout moskevský Jižní přístav a kontrolovat zde nelegální obchod s kradenými vozy (Muchin 2003: 134).

Čečenci si museli místo v moskevském podsvětí vybojovat a svedli řadu střetů s konkurenčními OKS – *Solncevskou*, *Balašichinskou*, *Ljubereckou* a *Dolgoprudnenskou* (Varese 2001: 178). Tvrdé spory probíhaly i s arménskými a ázerbájdžánskými OKS, především o kontrolu nad tržnicemi, kterých byla (a stále je) v Moskvě celá řada a jež jsou doménou přistěhovalců z kavkazského regionu.

K dramatickému posílení pozic čečenské OKS v Moskvě došlo v roce 1988, kdy *gruppировka* z Jižního přístavu rozšířila své pole působnosti i na jiné části Moskvy. V roce 1990 již byl čečenský OZ v Moskvě hodnocen některými činiteli sovětského ministerstva vnitra jako největší bezpečnostní hrozba tohoto druhu.

Celá *Čečenskaja mafija* v Moskvě se dělila na tři větší OKS, vzájemně ovšem silně propojené:

- 1) *Centralnaja gruppировka*, která působila v centru metropole a v jejímž čele stál Leli Islamov.
- 2) *Južnoportskaja gruppировka*, která stála na základech první čečenské OKS v Moskvě z první poloviny 80. let a zabývala se především obchodem (legálním i nelegálním) s automobily. Předákem OKS byl nejvýraznější *avtoritet* celé *Čečenskoj mafiji* Choza Sulejmanov.
- 3) *Ostankinskaja gruppировka*, která kontrolovala řadu parkovišť a hotelů. Hlavním *avtoritetem* byl pod dlouhou dobu Mamud Bolšoj.⁹

⁹ Muchin ve své publikaci sice uvádí jako lídra *ostankinské* Chozu a jako lídra *južnoportské* Mamudu, ale z výše uvedených fakt je důvodné se domnívat, že se jedná o chybu či překlep. Ostatně Domašnjaja bilblioteka Sergeja Gorškova uvádí ve svých materiálech jako lídra *južnoportské* právě jejího zakladatele Chozu (srov. Muchin 2003: 135, 137-138; Fočkin, Azman, Mochel 2002).

V roce 1991 byli Leči Lysij a Choza zatčeni a skupina se rozpadla na několik menších gangů, nicméně posléze se opět sjednotila a velmi často se označovala jako *Čečenská mafija*, byť její politický a ekonomický (v zákonném smyslu slova) vliv byl vzhledem k rusko-čečenským vztahům (mezietským, politickým, historicko-kulturním) mimo území vlastního Čečenska omezený. *Čečenská mafija* sice nevynikala jednotností, poněvadž ji tvořily jednotlivé, často znepřátelené klany¹⁰, ovšem oproti jiným OKS se jednotnou alespoň jevila být a ke společnému postupu ji nutil i tlak ze strany slovanských OKS.

V roce 1991 se v Moskvě rozpoutala *banditská vojna*, v níž hrály čečenské OKS klíčovou roli.¹¹ Spory vedly především se *Solncevskou* a *Orechovskou*, kterou vedl známý gangster Sergej Timofejev zvaný Silvestr, jež nakonec ve válce gangů přišel o život. V boji proti čečenským OKS se angažoval i Japončík, nad nímž nakonec Čečenci „vynesli rozsudek smrti“, který byl jedním z hlavních důvodů Japončíkova odchodu do USA. *Banditskoj vojne* ovšem padly za obět' i čečenské *avtoritety* jako Choza či jediný čečenský *vor* Sultan Daudov.

V rámci *banditskoj vojny* vystupovaly čečenské klany a *gruppировky* jednotně. K jejím hlavním předákům v té době patřil údajně i pozdější šéf rozvědky odbojné Čečenské republiky Ičkeria Chož Achmed Nuchajev (Gordianov 2007).

Na počátku 90. let 20. století vešly čečenské OKS ve známost i díky tzv. falešným avízům, díky nimž přišla Ruská federace o miliardy rublů. Jednalo se ve své podstatě o velmi jednoduché podvody, jež byly umožněny dírami v (post)sovětském bankovníctví a jeho neřízenou transformací na západní standardy. Ona avíza představovala vlastně dálkopisná sdělení o převodech peněz, které posléze prostě mizely. V západním prostředí by se to díky operativnosti bankovního systému *de facto* nemohlo stát, ovšem pomalu pracující ruské banky poskytovaly podvodníkům dostatek času na „uklizení“ peněz. Ona avíza zpočátku odcházela především z grozněnské pobočky centrální banky, ale později se do podvodů zapojilo 9 bank sídlících v Čečensku. Příjemcem avíz byla většinou některá z moskevských bank. Později čečenského příkladu následovaly i jiné OKS. (srov. Muchin 2003: 140; Šámal 2000: 193)

¹⁰ V čečenském prostředí se klany označují jako *tejpy* a tvoří spolu s *tukčumy* a *viridy* základní stavební prvky čečenské společnosti. *Tejpvá* identita má pokrevní, resp. příbuzenský charakter, *tukčumová* představuje regionální a *viridová* náboženskou identitu (více viz Souleimanov 2007). Čečenský OZ je formován obdobně, pouze není využíváno *viridové* solidarity a *tejpy* jsou oproti *tukčumům* silnějším a životaschopnějším identitárním elementem.

¹¹ Dlužno zde uvést, že čečenské skupiny začaly se slovanskými válčit už na konci 80. let a tyto spory se staly jakousi předebranou celoruské *banditskoj vojny*.

Na přelomu 80. a 90. let patřila *Čečenská mafija* k nejsilnějším OKS v rámci SSSR, potažmo Ruska. V dané době byla podle většiny pramenů vlivnější a nebezpečnější entitou než *Solncevskaja*, *Podolskaja* či *Balašchinskaja*.

Po Chozově zavraždění se stal hlavním *autoritetem Čečenskoj mafiji* Nuchajev a držitelem čečenského *obščaku* gruzínský Čečenec Gennadij Lobžanidze. Byla vytvořena nová skupina, která se nazývala *Lazanskaja gruppirovka* a která úzce spolupracovala s čečenskými skupinami v Evropě, jež legalizovaly její zisky nashromážděné prostřednictvím *keryši*, *racketeeringu* a obchodu s narkotiky a zbraněmi. Posléze došlo k úmrtím několika *avtoritet* a Nuchajev odjel do Čečenska, kde započal politickou činnost v řadách čečenských secesionistů.

Do rozpoutání rusko-čečenské války se čečenští profesionální zločinci mohli v Moskvě opírat o údajně až čtvrtmilionovou čečenskou komunitu, přičemž menší komunity existovaly i v dalších velkých městech včetně St. Peterburgu. *Čečenská mafija* působila také v St. Peterburgu, ovšem zdaleka ne v takové síle jako v Moskvě. Na druhou stranu podle tvrzení Jeleny Topilské (1999) byly peterské čečenské kriminální klany více navázány na špičky čečenské politiky a podílely se na financování čečenského odboje. I přes zřejmou neobjektivitu ruských pramenů zabývajících se čečenskými událostmi je fakt, že čečenský odboj byl financován také z kriminální činnosti, velmi pravděpodobný a nijak se v tom nevymyká jiným geografickým konfliktním ohniskům (Kolumbie, Kosovo, turecký Kurdistan, Náhorní Karabach apod.). V souvislosti s válkou ale došlo k poklesu vlivu čečenského OZ v celém Rusku, především pak od rozpoutání tzv. druhé čečenské války v roce 1999.

Čečenský OZ se projevoval i v samotném Čečensku, kde bujel především v době tzv. faktické nezávislosti země v letech 1991–1994 a do značné míry i v letech 1996–1999, kdy Čečensko prožívalo druhé období tzv. faktické nezávislosti. Hojně diskutovány byly vazby prvního čečenského prezidenta Džochara Dudajeva na OZ, kdy u řady jeho poradců či bodyguardů existovala důvodná podezření, že se jedná o členy či představitele *Čečenskoj mafii*. Hovořilo se především o Nuchajevovi a grozněnském „byznysmenovi“ Ruslanu Labazonovovi (srov. Varese 2001: 179; Fočkin, Azman, Mochel 2002). Na druhou stranu Labazonov patřil dlouho k protidudajevovskému křídlu a stejný postoj zaujal i Choza, který dokonce proti Dudajevovým mužům bojoval na straně proruských kruhů.

Předmětem diskusí jsou i vazby čečenského OZ na teroristické aktivity přisuzované čečenským secesionistům, ovšem jedná se o velmi ožehavou otázku, kolem níž je řada spekulací a jejíž solidní analýza přesahuje rámec tohoto textu. Nicméně obecně lze prohlásit, že řada teroristických skupin, ale i politicky mnohem ospravedlnitelnějších povstaleckých či národně

osvobozeneckých aktivit po celém světě byla často ve větší či menší míře financována z kriminálních aktivit (přepady bank, obchod s drogami) či služeb OZ takové skupiny využívaly (nákup zbraní).

Čečenská mafija se zabývala především obchodem s drogami, což patří v prostoru bývalého SSSR k jejím doménám dodnes. V letech 1996–1999 obchodovala v nemalé míře i se zbraněmi často ukořistěnými ruské armádě. Typické pro ni jsou i násilné formy kriminality jako vraždy na objednávku, *racketeering* a únosy. Ostatně pověst Čečenců jako velmi krutých pachatelů násilné trestné činnosti velmi daleko přesáhla hranice bývalého SSSR. Ovšem do jejího portfolia spadají i další kriminální aktivity včetně již zmíněných bankovních podvodů. V rámci legalizace své činnosti se soustředili na obchod s ropou, nábytkem či ovocem a zeleninou.

Ačkoliv se čečenským OKS běžně říká *Čečenská mafija*, skutečně hmatatelný politický vliv měla pouze na severním Kavkaze. Jednalo se o velmi tvrdou násilnickou soudržnou entitu, která ovšem z logiky rusko-čečenských vztahů nemohla mít na ruské politiky výraznější vliv i přes své bohatství. Disponovala jistými vazbami na městskou administrativu a měla velký korupční a zstrašovací potenciál, nicméně je důvodné se domnívat, že vliv na špičkovou ruskou politiku neměla a její pověst je důsledkem mediální demonizace.¹² Nicméně je nepopiratelné, že z hlediska excesivnosti násilí, agresivity a v navozování atmosféry strachu neměla takřka konkurenci. Skutečně *mafiaňskou strukturu* ale utvořila pouze v rozvráceném Čečensku, kde bylo působení OZ nadto ovlivněno válečnými podmínkami a z čečenských gangsterů z Moskvy a dalších ruských měst se stávali spíše *warlordi* než klasičtí zločinečtí bossové.

Závěr

Vezmeme-li dvě výše uvedené nejznámější postsovětské kriminální skupiny, stojí před námi v kontextu postsovětského OZ dvě tradice. V čečenském případě se jedná o entitu, která patří ke specifiku postsovětských kriminálních tradic – řadí se k tzv. Kavkazanům, kteří ale ani

¹² Pro ruského člověka je *lico kavkazskoj nacionalnosti* (osoba kavkazské národnosti) jednodílná skupina, kdy jsou jinak etnologicky, lingvisticky i nábožensky zcela rozdílné národy považovány za jednodílnou skupinu a tento postoj – označovaný stále častěji jako kavkazofobie – není prost rasistických a šovinistických vyznění. Kavkazan je totiž nálepkován na základě fyziologických a kulturních rozdílů, byť z kulturního hlediska nepochybně existuje mezi kavkazskými národy – v kontextu s výše uvedenými rozdílnostmi dlužno dodat, že až překvapivě – mnoho podobností. Takový postoj ovšem není příliš zakořeněný, ještě před 20 lety byl mnohem smířlivější. Vše se změnilo s čečensko-ruským konfliktem a obecně rozšířená kavkazofobie plyne především z čečenofobie, která se kavkazofobií stává díky neschopnosti a často i neochotě většinového slovanského Rusa rozlišovat mezi jednotlivými kavkazskými národy. O problematice více viz Souleimanov 2007.

sami netvoří jednotný proud postsovětského OZ. *Solncevskaja* pak vychází z banditských tradic, které ovšem vznikly na základě kriminálních bratrstev, z nichž nejvýraznějším bylo společenství *vorov v zakone*.

Zaměříme-li se ale na zasazení skupin do teoretického rámce, naskytá se nám více možností, jak se k jejich existenci a podobám vyjádřit.

Ony čtyři charakteristické znaky, které nabízí Finckenaue, naplňují obě. Jak zločineckou sofistikovanost, tak strukturu, sebeidentifikaci a především míru reputace. V případě *Čečenskaj mafiji* lze diskutovat, do jaké míry se jedná o jednotnou strukturu, ovšem k podobným otázkám bychom se dostali při přísnějším pohledu i v případě *Solncevské gruppirovky*. Každopádně je *Čečenskaja mafija* v této souvislosti obtížněji uchopitelná a v určitých etapách své existence představovala spíše jedno celé křídlo či tradici postsovětského OZ a nebyla vnitřně jednotná.

V souvislosti s Němcovou typologií lze konstatovat, že nahlédneme-li na *gruppirovky* historicko-vývojovou perspektivou, je využitelná na příkladu *Solncevské*. Proces etablování se skupiny totiž ukazuje, že v prvopočátcích se jednalo o partu, která se později díky naskytujícím se možnostem stala časově stálější skupinou páchající organizovanou trestnou činností, aby obě skončily v současné době jako zločinecké organizace. Do jisté míry lze na tomto příkladu zmírnit kritiku vhodnosti využitelnosti Němcovy typologie uvedenou v úvodní kapitole. *Čečenskaja mafija* byla prakticky po celou dobu své existence OKS v užším němcovském smyslu slova.

Schneiderova typologie je na základě nabídnutých případových studií uplatnitelná. *Čečenskaja mafija* představuje příklad pro první Schneiderovu kategorii – organizaci založenou na neformálním rodinném systému. Ovšem skutečná realita a tlak okolí přiměl *Čečenskoju mafiju* opustit klanové animozity tolik bující v samotném Čečensku a formovat se pouze na základě etnické příslušnosti, což je kategorie, která, jak již bylo kritizováno, Schneiderovi chybí. *Solncevskou* lze zařadit směle pod oba následující Schneiderovy typy, záleží pouze na tom, které vývojové stadium skupin sledujeme. Ve svých počátcích se jednalo o organizaci založenou na neformálním systému zaměstnání v podsvětí, aby se v současné době podobala racionálním byrokratickým organizacím. Tato proměna je spojena především s rostoucí měrou legalizace činnosti obou skupin.

Osmančíkovo základní členění na dva typy vcelku jednoznačně ukazuje, že *Solncevskaja* představuje manažersko-podnikatelskou entitu, byť v rámci elit *Solncevské* jsou dodnes osobní vztahy vcelku důležité a jistá „klasičnost“ zůstává této skupině vlastní. *Čečenskaja mafija* je oproti tomu představitelem tradičního, vývojově staršího OZ díky své klanové základně a vysoké míře násilnosti. Tento rozdíl mezi oběma skupinami je ostatně zcela nejzásadnější – kritériem členství

v *Čečenskéj mafiji* je rodová, potažmo etnická příslušnost. Není-li jedinec členem některého z klanů v rámci seskupení, nebude brán za plnoprávného člena. *Solncevskaja* je oproti tomu představitelem skupiny fungující na základě funkčních manažerských vztahů a kritériem členství jsou schopnosti jednotlivce, což dokazuje buď svojí specializací, nebo předchozí kriminální kariérou.

Typologie pouličních gangů Bunkera a Sullivana má svoji platnost při sledování vývoje obou skupin a její aplikace na postsovětský areál je navýsost zajímavá, proto se u ní zastavíme více.

Fázi internacionalizace prošly obě OKS. Jak *Solncevskaja*, tak *Čečenskaja mafija* začínaly jako lokálně omezené gangy, tzn. gangy první generace. *Solncevskaja* jako parta zločinců a násilníků, která se realizovala pouze v jižních částech Moskvy. Čečenští horalové v rámci Moskvy fungovali také původně jako lokální gangy ovládající pouze několik ulic, tržišť či stanic metra. Jejich proces rozrůstání byl velmi dynamický a silný. Po rozpadu SSSR se začaly opírat o vystěhovalce z řad národů někdejšího SSSR, investovat v zemích mimo postsovětský prostor a zapojovat se do globálních pašeráckých aktivit. *Solncevskaja* se stala skutečně globálním hráčem v podsvětí i (logicky skrytě) legální ekonomice, v případě *Čečenskéj mafiji* je nutno podotknout, že jí neprosperla *banditskaja vojna*, kdy i přes svoji velkou soudržnost vykazala řadu ztrát, a její činnost a tudíž i transnacionalizaci limitoval i pozdější otevřený odpor ruské veřejnosti vůči všemu čečenskému. Čečenské klany v zahraničí působí, ovšem jejich vazby na původní moskevskou *Čečenskou mafiju* jsou neprůkazné a navíc mimo postsovětský prostor čečenské skupiny často kooperují s jiným *gruppировkami*, klidně i ruskými a ztrácí tak svoji specifičnost.

Co se týče procesu politizace a fáze gangu druhé generace, prošly tím taktéž oba případy. *Solncevskaja* se brzy zapojila do široko-spektrálních nelegálních, pololegálních i legálních obchodních aktivit od pašování (afghánského) heroinu, dovozu (kolumbijského) kokainu, obchodu s kradenými vozy, nelegálních obchodů s ropou a ropnými deriváty, po obchod se zbraněmi. Záhy začala budovat politické kontakty, a to na různých úrovních. Parlamentní politiku kontrolovala skrze Žirinovského LDPR, která byla výtahem do parlamentní politiky (k poslanecké imunitě) pro celou řadu zločineckých *avtoritet* z různých frakcí *prestupnogo mira*. *Solncevskaja* pěstovala kontakty ovšem především s exekutivou, a to zprvu přes Japončika, který měl podle Friedmana (2002) vazby přímo na úzký kruh okolo Borise Jelcina. Z logiky věci prosazovala svůj vliv i na radnici – moskevské. V tomto kontextu má *Solncevskaja mafiánský* charakter dle Nožinovy definice *mafie*. *Čečenskaja mafija* se také dokázala prosadit v automobilovém průmyslu, přes Berezovského měla vazby na ruskou politiku, ovládala obchod s heroinem na trase ze zdrojové oblasti až do Moskvy nebo jižním směrem do Turecka. V rámci

specifik periferní oblasti Ruska – odbojného Ččenska měla *Ččenskaja mafija* velmi silný vliv zpočátku v proruských politických kruzích, posléze se pod tlakem událostí ale přeorientovala na podporu separatistů. Ččensko jako *quasistát* a aréna bez reálné kontroly nějaké skutečně legitimní moci představovalo ovšem ideální prostředí pro legalizaci nelegálních zisků a další nešvary a naplňovalo veškeré parametry termínu *criminal state* s výhradou, že formálně z hlediska mezinárodního práva se o samostatný stát nejednalo. Postupem času v souvislosti s ččensko-ruským konfliktem *ččenskaja mafija* z logiky věci ztratila potenciál ovlivňovat ruskou politiku a celkové její možnosti ilegálně i legálně podnikat byly velmi ztíženy, což přetrvává dodnes.

Gangem třetí generace se v podstatě stala *Solncevskaja*. Její aktivity dostaly globální ráz, politickou agendu má podchycenou velmi sofistikovaně. Je schopna prosazovat svoji vůli i v silných státech, jakými jsou Německo nebo USA. *Ččenskaja mafija* se do této fáze dostat nedokázala, jelikož čelila jiným problémům a omezily ji zásadnější dějinné procesy, jakými byl ččensko-ruský ozbrojený konflikt a (moderovaný) nárůst všeruského odporu vůči ččenskému národu.

Teorie a typologie Shawa a Chatterjee jsou výzvou pro další studii, která by se pokusila podrobit hlubší analýze jednopřípadové studie některé z postsovětských *gruppировек*, přičemž autor této práce se pokusí tento cíl realizovat po svém návratu z plánované studijní cesty do Moskvy.

Seznam pramenů a literatury

- Abadinsky, H. (1981): *The Mafia in America: An Oral History*, New York.
- Abadinsky, H. (1994): *Organized Crime*, Chicago.
- Adamoli, S. – Di Nicola, A. – Savona, E. U. – Zoffi, P. (1998): *Organised Crime Around the World*, Helsinki.
- Albanese, J. (1989): *Organized Crime in America*, Cincinnati.
- Albini, J. (1971): *The American Mafia: Genesis of a Legend*, New York.
- Anisimov, E. (2005): *Kavkazskije vory protiv russkoj bratny*, Komsomolskaja pravda, 11. 3. 2005.
- Arlacchi, P. (2002): *Italská mafie a její podnikání*, Brno, CDK.
- Chatterjee, J. (2005): *The Changing Structure of Organized Crime Groups*, Royal Canadian Mounted Police, on-line text <http://www.rcmp-grc.gc.ca/ccaps/organized_crime_structure_e.htm>. [ověřeno k 1. 5. 2007]
- Cressey, D. R. (1969): *Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*, New York, Harper.
- Cressey, D. R. (1972): *Criminal Organization: Its Elementary Forms*, London.
- Curtis, G. (2002): *Involvement of Russian Organized Crime Syndicates, Criminal Elements in the Russian Military and Regional Terrorist Groups in Central Asia, the Caucasus and Chechnya*, Washington, Library of Congress.
- Dunn, G. (1997): Major Mafia Gangs in Russia, in: P. Williams (ed.): *Russian Organized Crime: The New Threat?*, London, Frank Cass.

- Finckenauer, J. – Voronin, Y. (2001): *The Threat of Russian Organized Crime*, Issues in International Crime, U. S. Department of Justice.
- Finckenauer, J. – Waring, E. (1998): *Russian Mafia in America. Immigration, Culture and Crime*, Boston, Northeastern University Press.
- Finckenauer, J. (2005): Problems of Definition: What Is Organized Crime?, *Trends in Organized Crime*, Vol. VIII, No. 3, pp. 63-83.
- Fočkin, O. – Azman, J. – Mochel, R. (2002): *Slojnyj pirog s trotilovoj načinkoj*, Moskevskij komsomolec, 1. 11. 2002, on-line text <<http://www.mk.ru/blogs/idmk/2002/11/01/mk-daily/1468/>>. [ověřeno k 1. 5. 2007]
- Friedman, R. (2001): *Ruská mafia*, Praha, Práh.
- Hagan, F. (2006): „Organized Crime“ and „organized crime“: Indeterminate Problems of Definition, *Trends in Organized Crime*, Vol. IX, No. 4, pp. 127-137.
- Handelman, S. (1994): The Russian „Mafiya“, in: M. Galeotti (2002, ed.): *Russian and Post-Soviet Organized Crime*, Aldershot, Ashgate.
- Handelman, S. (1995): *Comrade Criminal. Russia's New Mafiya*, New Haven, Yale University Press.
- Hrabálek, M. (2007): Organizovaný zločin v Kolumbii, in: J. Smolík – T. Šmíd – V. Vaďura (2007): *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*, Brno, Mezinárodní politologický ústav.
- Konstantinov, A. – Lukseluis, M. (1997): *Banditskaja Rossija*, Moskva, Olma Press.
- Kučinskij, A. (1997): *Zločinci a zločiny, zákony světa zločinu, páchaní, autority, legální zloději*, Doněck, Rukopis.
- Maksimov, A. (1997): *Rossijskaja prestupnost: kto est kto*, Moskva, Eksmo.
- Maltz, M. (1985): Toward Defining Organized Crime, in: H. Alexander – G. Caiden (1985, eds.): *The Politics and Economics of Organized Crime*, Lexington, D. C. Heath.
- Michalowski, R. J. (1985): *Order, Law, and Crime. An Introduction to Criminology*, New York.
- Mochov, E., A. (2002): *Organizirovannaja prestupnost i nacionalnaja bezopasnost Rossii*, Moskva, Buzovskaja kniga.
- Muchin, A. (2003): *Rossijskaja organizovannaja prestupnost i vlast*, Moskva, GNOMiD.
- Němec, M. (2003): *Mafie a zločinecké gangy*, Praha, Eurounion.
- Nožina, M. (2003): *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*, Praha, Themis.
- Oklešťková, I. (2007): Organizovaný zločin v Číně, in: J. Smolík – T. Šmíd – V. Vaďura (2007): *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*, Brno, Mezinárodní politologický ústav.
- Šámal, Z. (2000): *Ruské mafie*, Praha, Ivo Železný.
- Serio, J. – Razinkin, V. (1995): Thieves Professing Code: The Traditional Role of Vory v zakone in Russia's Criminal World and Adaptations to a New Social Reality, in: M. Galeotti (2002, ed.): *Russian and Post-Soviet Organized Crime*, Aldershot, Ashgate.
- Shelley, L. (1994): Post-Soviet Organized Crime, in: M. Galeotti (2002, ed.): *Russian and Post-Soviet Organized Crime*, Aldershot, Ashgate.
- Shelley, L. (1999): *Organized Crime in the Former Soviet Union: The distinctiveness of Georgia*, on-line text <<http://www.traccc.cdn.ge/publications/publication1.html>>. [ověřeno k 1. 5. 2007]
- Shelley, L. (2003): The Trade in People in and from the Former Soviet Union, *Crime, Law a Social Change*, Vol. XL, No. 2-3, pp. 231-249.
- Souleimanov, E. (2007): *Konflikt v Čechensku*, Praha, Eurolex Bohemia.

- Sucharenko, A. (2004): *Transnacionalizacija narkobiznesa v Rossiji*, Vladivostokskij centr issledovanija organizovannoj prestupnosti, on-line text: <<http://www.crime.vl.ru/index.php?p=931&more=1&c=1&tb=1&pb=1>>. [ověřeno k 1. 5. 2007]
- Topilskaja, E. (1999): *Organizovannaja prestupnost*, St. Petersburg.
- Varese, F. (1998): The Society of the Vory-v-zakone, 1930s–1950s, in: M. Galeotti (2002, ed.): *Russian and Post-Soviet Organized Crime*, Aldershot, Ashgate.
- Varese, F. (2001): *The Russian Mafia. Private protection in a New Market Economy*, Oxford, Oxford University Press.
- Viktorov, A. (2001): *Legalizovavšiesja stolichnye mafiozi rvutsja vo vlast. Imja lidera Solncevskoj OPG stalo necenzurnym slovom*, Nezavisimaja gazeta, 25. 12. 2001.
- Williams, P. – Godson, R. (2002): Anticipating Organized and Transnational Crime, *Crime, Law and Social Change*, Vol. XXXVII, No. 4, pp. 311-355.
- Williams, P. – Woessner, P. (1999): Nuclear Smuggling, Adaptability, Organized Crime and Undercover Operations, *Transnational Organized Crime*, Vol. V, pp. 221-252.
- Williams, P. (2002): Cooperation Among Criminal Organizations, in: M. Berdal – M. Serrano (2002, eds.): *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?*, London, Lynne Rienner Publishers.

Internetové zdroje

- Agentstvo federalnych rassledovanij*, on-line text <<http://www.flb.ru/info/32175.html>>. [ověřeno k 1. 5. 2007]
- Aferi, poddelki, kriminal*, on-line text <http://www.aferizm.ru/criminal/ops/ops_spb_1.htm>. [ověřeno k 1. 5. 2007]
- Domašnjaja biblioteka kompromata Sergeja Gorškova*, on-line texty <<http://www.compromat.ru/main/mafiamsk/solntsevskie.htm>>, <<http://www.compromat.ru/main/mafiaspb/tambovskie.htm>>, <<http://www.compromat.ru/main/mafiamsk/checheny2.htm>>, <<http://www.compromat.ru/main/mafiamsk/checheny5.htm>>. [ověřeno k 1. 5. 2007]